

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

FEATURES OF THE LABOR MARKET IN MODERN CONDITIONS OF HYBRID THREATS

Дудка Тамара Вікторівна, Національний транспортний університет, доцент кафедри економіки, Київ, Україна, Dudkatv255@gmail.com, тел. 380673783603

<https://orcid.org/0000-0001-7365-2403>

Гайдай Ганна Григорівна, кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, доцент кафедри економіки, ania-gy@ukr.net, тел. +380683274543

<https://orcid.org/0000-0002-1731-9056>

Швець Людмила Василівна, кандидат економічних наук, доцент Національний транспортний університет, Київ, Україна, професор кафедри економіки, lvshvets2020@gmail.com, тел. +380984497718

<https://orcid.org/0000-0003-4545-4252>

Кривошеєва Світлана Вікторівна, старший викладач кафедри економіки, Національний транспортний університет, м.Київ, Україна, e-mail: svitlana.kryvosheieva.ntu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9779-8746>

Даніва Валерія Андріївна, студентка Національний транспортний університет Україна, 01010, м.Київ, e-mail: lera.daniva@gmail.com, тел. +3805733668

<https://orcid.org/0009-0000-5343-8354>

Анотація. У статті досліджено вплив військового конфлікту на ринок праці в Україні та шляхи подолання економічної кризи у цій сфері.

Об'єкт дослідження – ринок праці України в умовах військового стану, зокрема рівень зайнятості, безробіття та проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Мета дослідження – вивчення впливу військових дій на ринок праці та розробка рекомендацій щодо покращення ситуації.

Метод дослідження – аналітичний.

В умовах війни ринок праці України зазнав значних змін, зокрема зменшення кількості робочих місць, зростання безробіття та дефіциту кваліфікованих кадрів. Дослідження акцентує увагу на необхідності створення гнучких форм зайнятості, перекваліфікації ВПО, розвитку дуальної освіти та підтримки молоді на ринку праці. Авторами рекомендовано посилення заходів із реінтеграції ВПО, а також адаптація трудового законодавства до нових викликів.

Дослідження доводить, що створення сприятливих умов для зайнятості населення є важливим для подолання кризи на ринку праці та відновлення економіки країни.

Ключові слова: ринок праці, військовий стан, економічна криза, зайнятість, безробіття, внутрішньо переміщені особи, міграція, мотивація працівників, молодіжна зайнятість, гнучкі форми зайнятості, дистанційна робота, дефіцит кадрів, перекваліфікація, соціальна стабільність, професійне навчання, державна підтримка.

Постановка проблеми В умовах воєнного стану в Україні економічна система, особливо ринок праці, зазнає значних негативних змін, які загострюють такі проблеми: скорочення робочої сили через демографічні втрати, міграцію та мобілізацію, що призводить до зменшення кількості працівників і диспропорцій на ринку праці; дефіцит кадрів та низький рівень працевлаштування внутрішньо переміщених осіб (ВПО) через невідповідність кваліфікацій і робочих місць, а також психологічні бар'єри; недостатню активність шукачів роботи та труднощі для роботодавців у пошуку працівників, що ускладнює відновлення економіки; потребу в професійній перепідготовці й розвитку гнучких форм зайнятості для адаптації до нових умов; та особливі виклики для молоді, зокрема високий рівень молодіжного безробіття і трудову міграцію. Для стабілізації ринку праці в період війни та відновлення економіки після її завершення необхідно розробити адаптовані заходи, спрямовані на вирішення зазначених проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останніх дослідженнях та публікаціях проаналізовано вплив війни на ринок праці України, зокрема на рівень зайнятості, безробіття, структуру та географію зайнятості. Спостерігається значне скорочення робочої сили, зокрема через міграцію, мобілізацію та демографічні втрати. Хоча попит на робочу силу зростає, активність шукачів залишається низькою, що ускладнює працевлаштування. Ці висновки допомогли зробити такі автори як Шепелева А. Череп, О., Калюжна, Ю., Михайліченко, Л за допомогою своїх робіт. Дослідження показують, що гнучкі форми зайнятості та дистанційна робота є пріоритетними для українського ринку праці, а для вирішення проблеми дефіциту кадрів необхідне активне втручання держави, включаючи програму перекваліфікації та адаптацію законодавства

Виклад основного матеріалу. В умовах тривалого військового стану в Україні проходить ряд істотних негативних змін у функціонування економічної системи країни загалом та ринку праці зокрема. Ринок праці, який у період військового стану відчутно змінився як за структурою, так і за географією, в умовах турбулентності та невизначеності поступово відновлюється, реагуючи на нові виклики та вимоги. Поряд з цим в умовах бойових дій, структурних і територіальних змін потреб у робочій силі, масштабного переміщення населення та мобілізації поглиблюються проблеми у сфері зайнятості. Так, згідно з оцінками Національного банку України (НБУ), чисельність робочої сили у віковій групі 15–70 років на початок 2024 р. зменшилася на понад чверть проти 2021 р.

Майже половина цього скорочення відбулася через зовнішніх мігрантів, що не працюють дистанційно (під час оцінення враховано дослідження ЦЕС щодо частки зовнішніх мігрантів, які працюють дистанційно, – 2023 р. вона становила 8–10 %). За даними НБУ, близько 40 в. п. від

скорочення робочої сили 2023 р. проти 2021 р. відбулося через демографічні втрати й окупацію, а також перехід до економічно неактивного населення – через імовірні труднощі з пошуком роботи для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), необхідність догляду за іншими членами родини, збільшення кількості пенсіонерів, брак навичок, зажаданих на ринку праці.

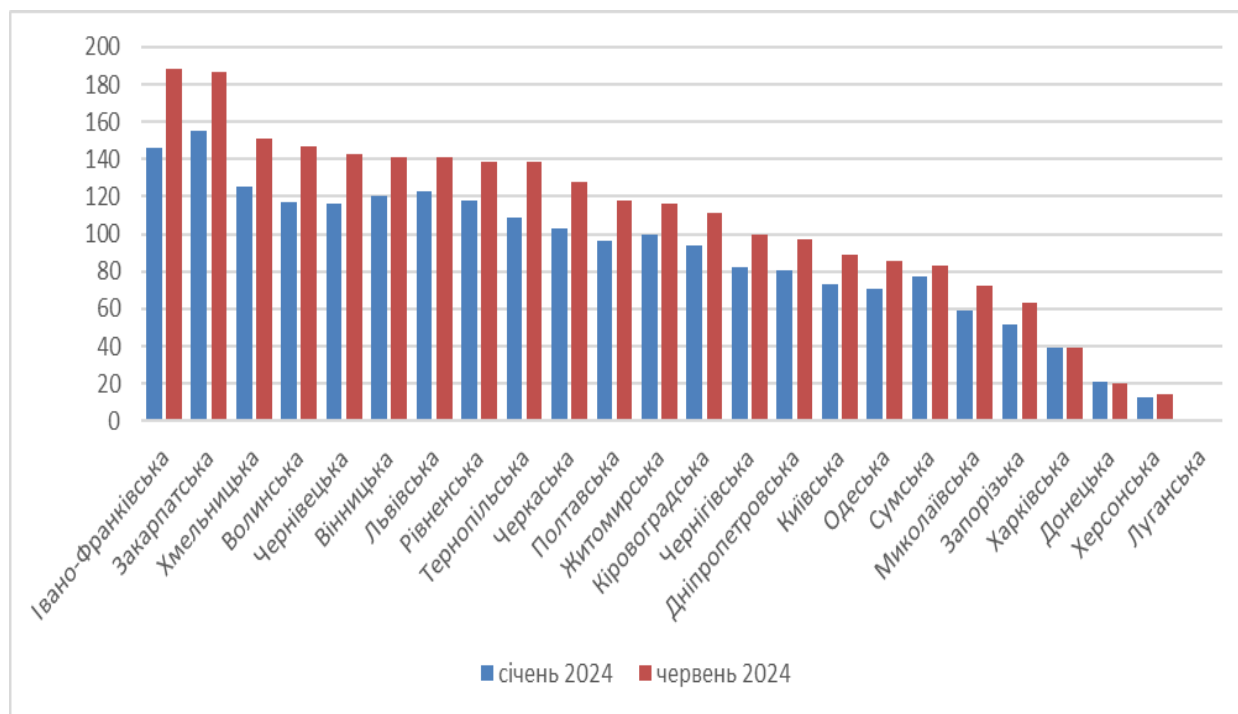

Рисунок 1 – Відновлення регіональних ринків праці за кількістю вакансій (кількість вакансій у січні та червні 2024 р. відносно лютого 2022 р., %).

Figure 1 – Recovery of regional labor markets by number of vacancies (number of vacancies in January and June 2024 relative to February 2022, %).

З початку 2024 р. разом з відновленням економіки відновлюється й пропозиція вакантних робочих місць, проте тенденція щодо активності шукачів роботи не відповідає змінам потреб у робочій силі. Так, за I півріччя 2024 р., згідно з даними Work.ua, кількість вакансій зросла майже на 19 тис. та в червні 2024 р. становила понад 110 тис. Проте кількість резюме, оновлених чи створених у цьому самому місяці, становила 304 тис., що майже на 47 тис. менше, ніж було в січні 2024 р., – це свідчить про низьку активність шукачів роботи, яка також є меншою за відповідні показники 2023 та 2022 рр. У цих умовах зменшується показник конкуренції за вакансії (у червні 2024 р. цей показник досяг найнижчої точки за понад три роки), а роботодавцям украї складно знаходити працівників. Дослідження ринку праці України, що їх здійснила Європейська бізнесова асоціація, свідчить, що 2023 р. 74 % роботодавців відзначили відчутність дефіциту кадрів, [4] 17 % – часткову нестачу кадрів і лише 7 % – не відчували дефіциту кадрів . Загострення проблеми значною мірою зумовлено масштабною міграцією українців за кордон та мобілізацією до ЗСУ, поглибленням секторальних, професійних та міжрегіональних диспропорцій на ринку праці. Отже, сучасні тенденції щодо попиту та пропозиції робочої сили на вітчизняному ринку праці не сприяють послабленню проблеми дефіциту кадрів. Міністерство економіки України оцінює дефіцит кадрів на ринку праці у майже 30 % .[2]

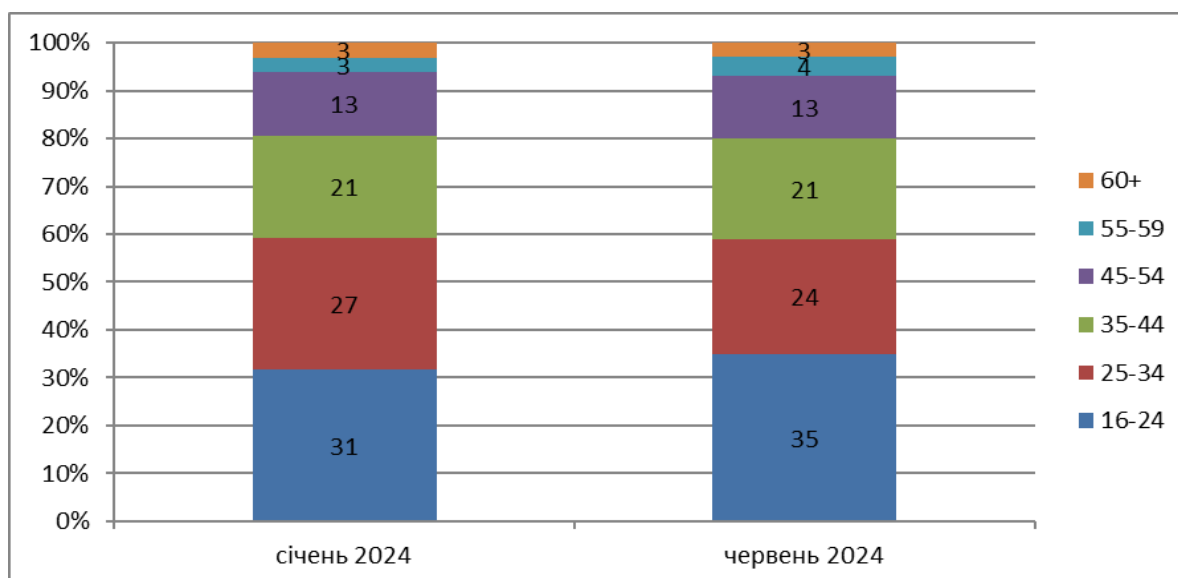

Рисунок 2 – Розподіл кандидатів на заміщення вакансій за віком, %
Figure 2 – Distribution of candidates for filling vacancies by age, %

Забезпечення прийняттого рівня зайнятості молоді є одним з пріоритетних завдань державного розвитку. Молодь володіє найвищим потенціалом працездатності, що робить її ключовою для економічного зростання та соціальної стабільності країни, вона є сприйнятливою до змін, більшою мірою соціально мобільна, здатна до професійного зростання, переважно високо мотивована на отримання власного доходу. Саме тому активна політика зайнятості в період війни та повоєнного відновлення має бути спрямована на створення сприятливих умов для підвищення рівня зайнятості осіб молодіжних вікових категорій. Цього можна досягти шляхом побудови цілісної раціональної системи регулятивних, мотиваційних та стимулюючих заходів, спрямованих на: сприяння забезпечення молоді першим робочим місцем; осучаснення системи професійної підготовки та перепідготовки; поширення гнучких форм зайнятості; стимулювання попиту на робочу силу через формування державного замовлення на спеціальності, які є стратегічно важливими для країни; заохочення роботодавців до наймання молодих працівників; розвиток державної підтримки молодіжних підприємницьких ініціатив, що спонукатимуть до скорочення рівня молодіжного безробіття, зрештою – і скорочення молодіжної трудової міграції.

Однією з особливостей сучасного ринку праці є те, що найвищою серед шукачів є конкуренція за посади з віддаленою роботою. Дистанційні форми праці, започатковані під час пандемічної кризи, дали змогу утримати певну стабільність виробничих процесів і під час повномасштабного вторгнення. У червні 2024 р. понад 14 % кандидатів шукали саме онлайн-роботу, тоді як з-поміж загальної кількості вакансій такими були менш ніж 7 %. Значна частина шукачів роботи надає перевагу гнучким формам зайнятості, що підтверджує дослідження Work.ua, здійснене в червні 2024 р. Так, 31 % респондентів відповіли, що найбільше прагнуть мати гнучкий графік і можливість працювати віддалено, а корпоративні заходи, компенсації за навчання, страхові гарантії, що найчастіше пропонують компанії, їх цікавлять менше. Загалом по Україні в період повномасштабної війни кількість вакансій з дистанційною роботою зросла майже на 40 %. Найбільші прирости пропозиції віддалених робочих місць побутують у великих містах: у Києві в березні 2024 р. таких вакансій було зафіксовано на 96 % більше порівняно з лютим 2022 р., у Харкові – на 68 %, у Львові – на 35 %, в Одесі – на 34 %, у Дніпрі – на 16 %.

У руслі загальноєвропейських тенденцій та з урахуванням негативного впливу війни на умови трудової діяльності для підвищення рівня зайнятості населення та збереження робочої сили країни

треба поширювати застосування новітніх форм зайнятості, що, зокрема, потребує розвитку вітчизняного трудового законодавства в частині дальшого поширення гнучких форм зайнятості та попередження ризиків, пов'язаних з їх застосуванням.

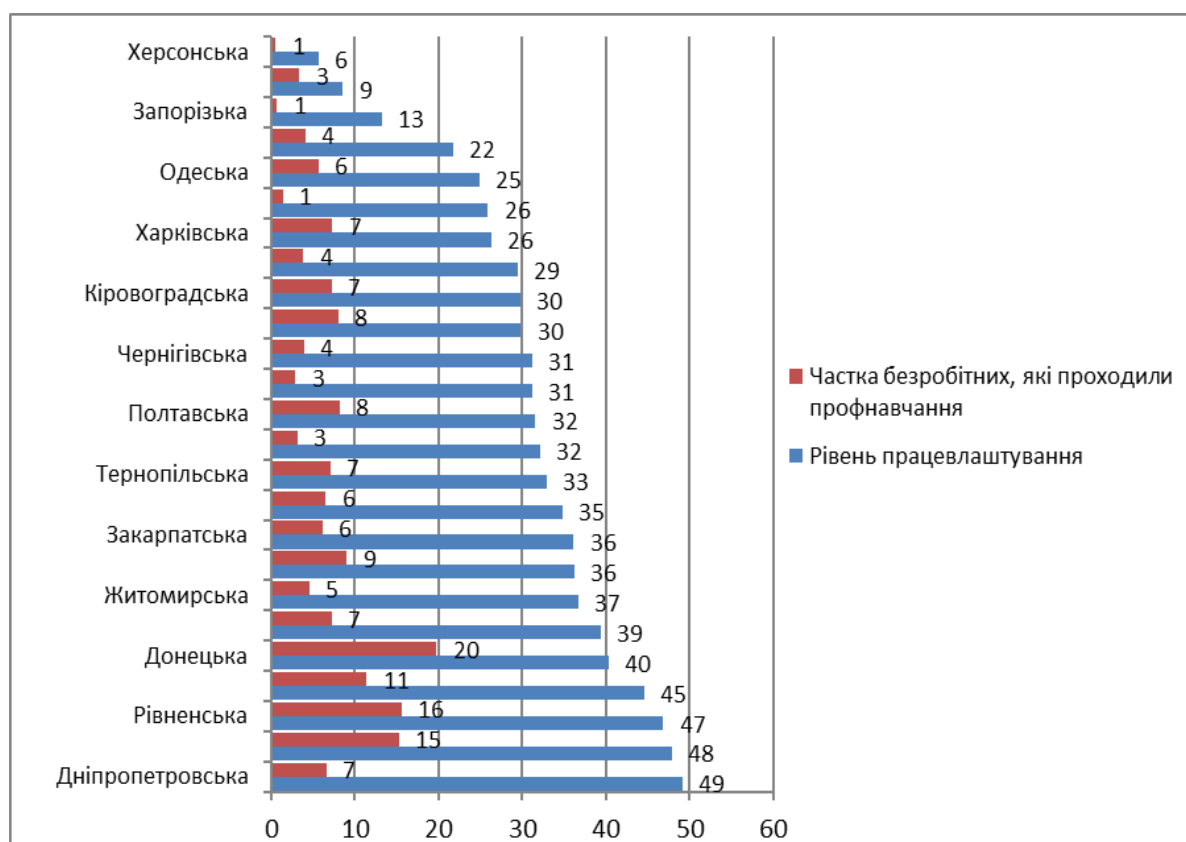

Рисунок 3 – Рівень працевлаштування та залучення безробітних до професійного навчання у 2023 р., %.
Figure 3 – Level of employment and involvement of the unemployed in vocational training in 2023, %.

Проте проблема реінтеграції ВПО в трудову сферу залишається значною. Причинами низького рівня їх працевлаштування є: психологічні травми; невідповідність наявних кваліфікацій потребам місцевих ринків праці; недостатність робочих місць та їх невідповідність очікуванням за якісними характеристиками; недостатньо розвинена система професійної перепідготовки; розбіжність між компетенціями ВПО та потребами ринку праці громад, що приймають; утруднений доступ до служб з догляду за дітьми та іншими членами родини, які потребують піклування; розбіжності між очікуваною заробітною платою і ринковою оцінкою компетенцій з боку роботодавців; бюрократичні перепони, на які натрапляють претенденти на працевлаштування, тощо. Збереження цих проблем становить серйозний ризик для інтеграції ВПО в трудову сферу, добробуту домогосподарств, відновлення економіки країни. [3]

Підвищення рівня зайнятості ВПО залежить від відновлення економіки та створення нових робочих місць. Водночас треба шукати спеціальних заходів щодо підтримки ВПО на ринку праці, наприклад – програм громадських робіт, розбудови інфраструктури дистанційної роботи та навчання тощо. Невідворотною видається організація масштабної перекваліфікації переселенців – багато робочих місць було знищено за цей час. В процесі відбудови України таких робочих місць буде створено достатньо, щоб розвивати країну[5]. Доцільно, однак, щоб професійне навчання відбувалося з урахуванням потреб ринків праці регіонів, куди люди перемістилися. Зокрема, йдеться про запровадження у співпраці з місцевим бізнесом модульних навчальних програм для швидкої

перекваліфікації та підвищення кваліфікації працівників, розширення дуальної освіти та програм навчання на робочому місці.

Висновки. Робота з персоналом в Україні стає дедалі складнішим через триваючу війну. [6] Менеджери з персоналу тепер повинні враховувати вплив війни на своїх співробітників, наприклад підвищення рівня стресу, зниження морального духу та потенційні ризики для безпеки. Вони також повинні розглянути, як найкраще мотивувати своїх співробітників у цей важкий час і переконатися, що вони здатні залишатися продуктивними, незважаючи на виклики, з якими вони стикаються.

Перелік посилань

- [1] Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2352-IX від 01.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
- [2] Інфляційний звіт. Квітень 2024 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf
- [3] Дослідження ринку праці під час воєнного стану. Дослідження. 2023. URL: <https://eba.com.ua/doslidzhennyarynku-pratsi-pid-chas-voennogo-stanu/>
- [4] Добробут у компанії та дефіцит кадрів. Work.ua. URL: <https://www.work.ua/news/ukraine/2667>
- [5] Шепелева А. Працевлаштування ВПО: проблеми й особливості. *Deutsche Welle*. 2024. 25 квіт. URL: <https://www.dw.com/uk/pracevlastuvanna-vpo-problemi-j-osoblivosti/a-688>
- [6] Череп, О., Калюжна, Ю., Михайліченко, Л. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-24>

FEATURES OF THE LABOR MARKET IN MODERN CONDITIONS OF HYBRID THREATS

Dudka Tamara V., associate professor, National Transport University, Department of Economics, e-mail: tvdudka@meta.ua, phone +380673783603, Ukraine, 01010, Kyiv, Omelyanovicha-Pavlenka St., 1, K.313, orcid.org/ 0000-0002-1529-8204

Haydai Hanna H., Associate Professor, National Transport University, Department of Economics, e-mail: ania-gy@ukr.net, Ukraine, 01010, m. Kiev, st. Omelyanovich-Pavlenok, 1, K.313, orcid.org/0000-0002-1731-9056

Shvets Lyudmila V., National Transport University, Kyiv, Ukraine, e-mail: lvshvents2020@gmail.com, +380984497718, orcid.org/ 0000-0003-4545-4252

Kryvosheeva Svitlana V., senior lecturer, National Transport University, Department of Economics, e-mail svitlana.kryvosheieva.ntu@gmail.com, phone +380677366652 Ukraine, 01010, Kyiv, Omelyanovycha-Pavlenka St., 1, K.313, orcid.org/0000-0002-9779-8746

Daniva Valeria A., student of the National Transport University of Ukraine, 01010, Kyiv, e-mail: lera.daniva@gmail.com, phone +3805733668 orcid.org/0009-0000-5343-8354

Abstract. The article examines the impact of the military conflict on the labor market in Ukraine and ways to overcome the economic crisis in this area.

The object of the research is the labor market of Ukraine under martial law, in particular the level of employment, unemployment and problems of integration of internally displaced persons (IDPs).

The purpose of the study is to study the impact of hostilities on the labor market and develop recommendations for improving the situation.

The research method is analytical.

During the war, Ukraine's labor market has undergone significant changes, including a decrease in the number of jobs, an increase in unemployment, and a shortage of qualified personnel. The study focuses on the need to create flexible forms of employment, retrain IDPs, develop dual education and support young people

in the labor market. The authors recommend strengthening measures for the reintegration of IDPs, as well as adapting labor legislation to new challenges.

The study proves that creating favorable conditions for employment is important for overcoming the crisis in the labor market and restoring the country's economy.

Keywords: labor market, martial law, economic crisis, employment, unemployment, internally displaced persons, migration, motivation of employees, youth employment, flexible forms of employment, remote work, shortage of personnel, retraining, social stability, vocational training, state support.

References

- [1] Law of Ukraine "On the Organization of Labor Relations under Martial Law" No. 2352-IX dated 01.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
- [2] Inflation report. April 2024. National Bank of Ukraine. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf
- [3] Labor market research during martial law. Research. 2023. URL: <https://eba.com.ua/doslidzhennyarynku-pratsi-pid-chas-voyennogo-stanu/>
- [4] Well-being in the company and staff shortages. Work.ua. URL: <https://www.work.ua/news/ukraine/2667>
- [5] Shepeleva A. Employment of IDPs: problems and features. *Deutsche Welle*. 2024. Apr 25. URL: <https://www.dw.com/uk/pracevlastuvanna-vpo-problemi-j-osoblivosti/a-688>
- [6] Cherep, O., Kalyuzhna, Y., Mykhailichenko, L. Peculiarities of personnel management in the conditions of martial law in Ukraine. *Economy and Society*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-24>

Дата надходження до редакції 28.10.2024 р.